

OSNOVNI ELEMENTI PAVLOVA MORALNOG UČENJA U PRVOJ POSLANICI SOLUNJANIMA

Ivica ČATIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p.p. 54, 31 400 Đakovo
ivicat6@gmail.com

Sažetak

S obzirom na to da je Prva poslanica Solunjanima najstariji spis Novoga zavjeta (oko pedesete godine) i da pruža uvid u život i teologiju rane Crkve u periodu dvadesetak godina nakon Isusove smrti, ona predstavlja dragocjen izvor informacija o Pavlovu moralnom nauku. Relativno mali broj radova koji se bave moralnim temama u ovoj poslanici indikator je, s jedne strane, potrebe za detaljnijim istraživanjem, a s druge strane uvjetuje pristup u ovom radu.

Rad ima za cilj iznijeti glavne elemente Pavlova moralnog nauka u ovoj poslanici ili osvjetliti pojedinosti njegove povijesne i kulturološke uvjetovanosti kako bi ga se moglo što preciznije kontekstualizirati. Počinje izlaganjem glavnih teoloških oznaka Prve poslanice Solunjanima. Konstatirajući da se ovdje, kao i u Drugoj poslanici Solunjanima, radi o primjeru tzv. *teologije izabranja (election theology)*, koja Pavlu pruža temelj da Solunjanima uputi moralne poticaje, ovdje se verificira poznata dijalektika između indikativa i imperativa. Literarna analiza Poslanice pokazuje da ona predstavlja pismo parenetske naravi koje se razlikuje od stilova zasvjedočenih u tadašnjoj moralnoj filozofiji i predstavlja zasebni parenetski stil kojim autor prožima cjelinu Poslanice. Analizirani glavni pojedinačni moralni naglasci u posljednjem dijelu članka (formulaični početak parenetskog dijela Poslanice, seksualni moral, međusobna bratska/sestrinska ljubav, važnost mirnog života i rada, blizina parusije kao motivacija moralnog života te moral u funkciji izgrađivanja zajednice) nastoje pojedinu temu produbiti koristeći se širim kontekstom Pavlove teologije i misaonih strujanja u kojima je živio i djelovao.

Moralni poticaji su u funkciji izgrađivanja zajednice kojom Pavao želi dovršiti proces resocijalizacije Solunjana iz njihova dotadašnjeg socijalnog konteksta u novu zajednicu – Crkvu.

Ključne riječi: Prva poslanica Solunjanima, Pavlov moralni nauk, teologija izabranja, moral nasljedovanja, parenetsko pismo, bratoljublje, izgradnja crkvenog zajedništva.

Uvodne misli

U današnjem proučavanju Novoga zavjeta općenito je prihvaćeno mišljenje da je Prva poslanica Solunjanima napisana oko pedesete godine i da stoga pruža dragocjen uvid u život i teologiju rane Crkve u periodu dvadesetak godina nakon Isusove smrti.¹ Kada se radi o temi morala, također nam pruža važne informacije jer Pavao na nekoliko mjesta navodi kako Solunjane, dok im izlaže moralnu poduku, podsjeća na ono što su već ranije znali (1,5; 2,1-11; 4,1ss.9ss). Stoga je razložno zaključiti kako je Solunjanima već s kerigmom udijelio i temeljitu moralnu poduku.² Ovo su razlozi koji čine vrijednim pomnije istraživati različite aspekte moralnog nauka u ovoj poslanici.

S obzirom na to da je literatura o ovoj temi i u svjetskim razmjerima relativno skromna, tj. gotovo svi radovi moralnim temama u ovoj poslanici pristupaju na općenitoj razini bez fokusiranja pojedinačnih pitanja (izuzetak je pitanje značenja pojma ἡ πορνεία u 4,3 i pojma τὸ σκεῦος u 4,4),³ samim time i ovaj rad nosi oznaku općenitosti. Ponajprije će biti izložene teološke karakteristike ove poslanice i njihov suodnos s moralnim poticajima (odnos indikativ-imperativ, naslijeđe Staroga zavjeta itd.). Potom će biti riječi o naravi Poslanice, tj. o klasifikaciji njezina parenetskog materijala. Sljedeće obilježje koje rad razmatra jest moral nasljedovanja, gdje se analizira moralni princip nasljedovanja

¹ Usp. Alfred WIKENHAUSER – Josef SCHMID, *Einleitung in das Neue Testament*, Freiburg, 1973.; tal. prijevod: *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia, 1981.; David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, Philadelphia, 1987., 206; Philip F. ESLER, 1 Thessalonians, u: John BARTON – John MUDDIMAN (ur.), *The Oxford Bible Commentary*, London, 2001., 1199–1212, ovdje 1199.

² Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 206; Raymond F. COLLINS, »This is the Will of God: Your Sanctification« (1 Thess 4:3), u: Raymond F. COLLINS, *Studies on the First Letter to the Thessalonians*, Leuven, 1984., 299–325; Edgar M. KRENTZ, First and Second Epistle to the Thessalonians, u: David Noel FREEDMAN (ur.), *The Anchor Bible Dictionary*, VI, New York, 1992., 515–523, ovdje 516–517; Dieter LÜHRMANN, The Beginnings of the Church at Thessalonica, u: David L. BALCH – Everet FERGUSON – Wayne A. MEEKS (ur.), *Greeks, Romans, and Christians*, Essays in Honor of Abraham J. Malherbe, Minneapolis, 1990., 237–249.

³ Usp. bilj. 69–77 ovog članka.

određenih uzora te donosi Pavlovo teološko utemeljenje tog principa kad se radi o njemu samom kao uzoru za nasljedovanje. U posljednjem, četvrtom dijelu članka, analizirani su glavni pojedinačni moralni naglasci (formulaični početak parenetskog dijela Poslanice, seksualni moral, međusobna bratska/sestrinska ljubav, važnost mirnog života i rada, blizina parusije kao motivacija moralnog života te moral u funkciji izgrađivanja zajednice).

1. Odnos teologije i etike u 1 Sol

Kao što postoji teškoća u pronalaženju središta Pavlove teologije, isto tako je uočena nemogućnost pronalaženja unutarnjeg jedinstva njegovih poslanica. Uobičajilo se smatrati kako njihov drugi, parenetski dio, nema tješnijih unutarnjih poveznica s prvim, doktrinarnim. Njega se stoga smatralo nadodanim i ne najuspješnije integriranim.⁴ Kasnija istraživanja nastojat će nadići to shvaćanje i pokušat će pronaći poveznicu između teoloških i parenetskih sekcija pojedine poslanice.⁵ Drugim riječima, jedan od novijih trendova u proučavanju Pavlovih poslanica jest istraživanje veza između teologije i moralnog nauka u pojedinim poslanicama.⁶

Kada se radi o Prvoj poslanici Solunjanima, prepoznata je uska veza između teologije i parenetskog dijela Poslanice. Teološku perspektivu Pavao otvara zahvalnicom u kojoj Solunjane podsjeća na τὴν ἐκλογὴν, *izabranje* (1,4) kojim ih je Bog izabrao i zbog kojega ih Pavao sada naziva ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ θεοῦ, braća od Boga ljubljena (1,4) – termin koji se izvorno pridavao Izraelu kao izabranom narodu, a sada ga baštini i Crkva.⁷ Pavao, aludirajući ovdje na Pnz 7,7-8, namjerno želi istaknuti stožernu važnost Božjeg izabranja koje prožima povijest spasenja, konstituirajući Izrael i Crkvu narodom Božjim.⁸ Božje

⁴ Usp. Martin DIBELIUS, *Die Formgeschichte des Evangeliums*, Tübingen, ⁵1966., 239–241; Calvin J. ROETZEL, *The Letters of Paul: Conversations in Context*, Louisville, ⁴1998., 66, 83.

⁵ Usp. Julette M. BASSLER, *Paul's Theology: Whence and Whither?* i Charles B. COUSAR, *The Theological Task of 1 Corinthians: A Conversation with Gordon D. Fee and Victor Paul Furnish*, u: David M. HAY (ur.), *1 & 2 Corinthians: Pauline Theology*, II, Minneapolis, 1993., 3–17 i 90–102.

⁶ Usp. John G. LEWIS, *Looking for Life: The Role of »Theo-Ethical Reasoning« in Paul's Religion*, London, 2005.; Richard E. DeMARIS, *The New Testament in its Ritual World*, Abingdon, 2008., 76–80.

⁷ Usp. I. Howard MARSHALL, *Election and Calling to Salvation in 1 and 2 Thessalonians*, u: Raymond F. COLLINS (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, Leuven, 1990., 259–276, ovdje 262.

⁸ Usp. Gordon D. FEE, *The First and Second Letters to the Thessalonians*, Grand Rapids, 2009., 30.

izabranje rezultirat će njegovim pozivom (1 Sol 2,12),⁹ koji do Solunjana dolazi evanđeljem, i predstavlja temelj Pavlovih poticaja na moralni život u Poslanici.¹⁰

Istraživači Pavlove teologije govore da se ovdje, kao i u Drugoj poslanici Solunjanima, radi o primjeru tzv. *teologije izabranja* (*election theology*) koja mu, zbog naglaska na posvećenju, prirodno pruža temelj i povod da uputi moralne poticaje Solunjanima.¹¹ Pavao će se tako pozivati na izabranost Solunjana (1 Sol 1,4; 2 Sol 2,13), na njihovu pozvanost (1 Sol 2,12; 4,7; 5,24; 2 Sol 1,11; 2,14) i predodređenost (1 Sol 3,3; 5,9).

Promatrajući teologiju izabranja kao podlogu Pavlove pareneze u Prvoj poslanici Solunjanima, neki istraživači su iznijeli mišljenje kako se Pavlov moralni nauk u ovoj poslanici ipak jasno razlikuje od onoga u njegovim kasnijim i zrelijim poslanicama.¹² Činjenica jest da se Pavlov moralni nauk u Poslanici Galaćanima ili Poslanici Rimljanima već na prvi pogled razlikuje od onoga što piše Solunjanima, iako i teologija izabranja u 1 Sol podrazumijeva da su članovi solunske Crkve opravdani Božjom milošću.¹³ Općenito govoreći, tendencija je postojeće razlike u teološkim izričajima tumačiti specifičnom situacijom u solunskoj crkvenoj zajednici koja nije zahtijevala raspravljanje o opravdanju zakonom/vjerom u Krista.¹⁴ Pavao bi, prema nekima, ovdje iznosio moralni

⁹ Ovdje Pavao Božji poziv izražava participijalnom konstrukcijom jer podsjeća Solunjane kako su ih on i suradnici poticali da žive dostojno τοῦ θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς, *Boga koji ih pozva* u svoje kraljevstvo i slavu.

¹⁰ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, Louisville, 1996., 126–127; Charles A. WANAMAKER, Book of 1 Thessalonians, u: Kevin J. VAN-HOOZER (ur.), *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids, 2005., 793–796, ovdje 796.

¹¹ Usp. Thomas J. DEIDUN, *New Covenant Morality in Paul*, Rome, 1989., 18–28, 53–63; Jürgen BECKER, *Paul: Apostle to the Gentiles*, Louisville, 1993., 130–140; Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 123.

¹² Usp. Siegfried SCHULZ, *Neutestamentliche Ethik. Zürcher Grundrisse zur Bibel*, Zürich, 1987., 290–333; Udo SCHNELLE, Die Ethik des 1 Thessalonicherbriefes, u: Raymond F. COLLINS (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, 295–305; Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 124.

¹³ Usp. Karl P. DONFRIED, 1 Thessalonians, Acts and the Early Paul, u: Raymond F. COLLINS (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, 3–26; I. Howard MARSHALL, Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence, u: Morna D. HOOKER – Stephen G. WILSON (ur.), *Paul and Paulinism, Essays in honour C. K. Barrett*, London, 1982., 173–183, ovdje 174–175.

¹⁴ Ernst BEST, *The First and Second Epistles to the Thessalonians*, London, 1972., 220–222, smatra da specifičnost Pavlova teološkog govora u 1 Sol dolazi od različitih ispuštanja, tj. dodavanja u odnosu na njegov govor u drugim poslanicama a koja su uvjetovana različitim faktorima: a) Pavao u 1 Sol odgovara na pitanja njegovih čitatelja i stoga ispušta načelni teološki govor; b) ono što piše u Poslanici pretpostavlja poučavanje tijekom njegova prethodnog boravka u Solunu; c) problemi koji su se pojavljivali u kasnijoj fazi njegova djelovanja naveli su Pavla da počne upotrebljavati specifične teološke kategorije i termine koje ne susrećemo u ranijim poslanicama; d) unatoč ovim ispuštanjima,

nauk na temelju teologije izabranja koja će tek kasnije, uslijed kontroverzija s judaizantima, evoluirati prelaskom u teologiju u kojoj je središnja tema opravdanje vjerom.¹⁵ Drugi pak egzegeti smatraju da su ključni elementi Pavlova nauka (npr. o opravdanju i značenju križa) već prisutni u 1 Sol, premda u diskretnijoj formi negoli u kasnijim poslanicama.¹⁶ U prilog ovom drugom mišljenju ide i činjenica koju ističe Rainer Riesner da je Pavao prije pisanja 1 Sol iza sebe već imao petnaestak godina apostolskog djelovanja, tj. propovijedanja evanđelja – njegova se teologija u ovoj poslanici ne može jednostavno okarakterizirati kao rana faza njegove misli nego je radije treba smatrati determiniranom specifičnom situacijom solunske Crkve toga vremena kao i Pavlovim pastoralnim naporima.¹⁷ Uz to, Pavao je Solun napustio samo nekoliko mjeseci prije pisanja poslanice pa nije imao potrebe nakon tako kratkog vremenskog perioda u njoj navoditi temeljne teološke postavke koje im je detaljno obrazlagao dok je bio s njima.¹⁸

Kada je riječ o teologiji izabranja, sljedeći prijemni moment predstavlja njezin odnos s eshatologijom. Za razliku od uobičajenog stajališta da Pavao iz izabranja Solunjana izvodi posljedice koje ono ima na eshatološkom (2,12; 5,24) i etičkom području,¹⁹ u novije vrijeme se javljaju pokušaji izabranje promatrati kao jednu od potkategorija šire teološke baze koju predstavlja eshatologija.²⁰ Uz teologiju izabranja i eshatologiju, istraživači su u 1 Sol uočili i postojanje *teologije riječi Božje* (*Word of God theology*).²¹ Bilo bi korisno proučavati njezin odnos s teologijom izabranja, no to prelazi okvire ovog rada u kojem želimo preliminarno istaknuti još nekoliko teoloških karakteristika Prve poslanice Solunjanima koje ostavljaju svoj odraz na njezinu moralnom nauku.

Jedno od temeljnih teoloških obilježja 1 Sol jest gotovo potpuno odsustvo govora o grijehu. O njemu se izričito govori samo u 2,16, gdje je i spomenut po-

različita temeljna strukturalna obilježja Pavlove misli prisutna su i u ovoj poslanici: nova egzistencija koju zadobiva vjernik, povezivanje indikativa i imperativa te tijesna povezanost vjernika s Kristom.

¹⁵ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 124.

¹⁶ Usp. Martin HENGEL – Anna Maria SCHWEMER, *Paul Between Damascus and Antioch: The Unknown Years*, Louisville, 1997, 302–327.

¹⁷ Usp. Rainer RIESNER, *Paul's Early Period: Chronology, Mission Strategy, Theology*, Grand Rapids, 1998.

¹⁸ Usp. Donald A. CARSON – Douglas J. MOO, *An Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, 1992., ²2005., 548.

¹⁹ Usp. I. Howard MARSHALL, *Election and Calling to Salvation in 1 and 2 Thessalonians*, 269–270.

²⁰ Usp. David LUCKENSMEYER, *The Eschatology of First Thessalonians*, Göttingen, 2009., 20–21.

²¹ Usp. Karl P. DONFRIED, *1 Thessalonians, Acts and the Early Paul*, 55, Martin HENGEL – Anna Maria SCHWEMER, *Paul Between Damascus and Antioch: The Unknown Years*, 304.

moću imenice ἡ ἀμαρτία, a odnosi se na grijeh Židova koji su odbacili evanđelje. Pavao ne govori o grijehu Solunjana, iako ih opominje da se čuvaju svakog oblika zla (5,22), nego ga više zaokuplja njihov duhovni napredak pa ih želi podržati i unaprijediti na tom putu.²² Isto tako, ni osuda grijeha nije istaknuta tema, a Božja srdžba, tj. kazna za grijeh jest stvarnost iz koje su Solunjani već izbavljeni (1,10; 5,9).²³

Božje izabranje, sa svim onim što ono podrazumijeva s obzirom na Boga koji izabire, u Solunjanima koji ga prihvaćaju rezultira vjerom, nadom i ljubavlju. No, Pavao je isto tako svjestan potrebe suradnje Solunjana pa govori o vjeri koja nije indiferentna, nego djeluje (τὸ ἔργον τῆς πίστεως), o ljubavi koja nije ravnodušna, nego zauzeta (ὁ κόπος τῆς ἀγάπης) i o nadi koja se odlikuje postojanošću usred teškoća (ἡ ὑπομονή τῆς ἐλπίδος) (1,3).²⁴ Ova trijada kreposti pojavljuje se još jednom u Poslanici (5,8) i, što je znakovito, ponovno su grupirane. Činjenica da je prisutna i u drugim knjigama Novoga zavjeta upućuje na to da je najvjerojatnije pretpavlovskog podrijetla.²⁵

Istraživači prepoznaju da izabranje i Božji poziv kojim ih zove i ovdje konstituiraju poznatu dijalektiku između indikativa, koji izražava teološku perspektivu nove egzistencije Solunjana, i imperativa, koji opisuje kakav bi trebao biti odgovor kojim će Solunjani prihvatiti novu egzistenciju: zbog toga što su postali *sinovi svjetla* (5,5), Pavao pred kršćane stavlja niz zahtjeva izraženih imperativima (5,6-8.11-19).²⁶ Konačni cilj Pavlovih pastoralnih napora jest posvećenje Solunjana (3,13; 4,4.7; 5,23). To je hod na kojem imperativi nisu hladna, bezdušna naređenja, nego putokazi koje im Pavao komunicira sa svom srdačnošću: Solunjane čak četrnaest puta naziva braćom, što je s obzirom na dužinu 1 Sol vrlo česta uporaba u usporedbi s drugim poslanicama.²⁷

Gledajući lingvistički i konceptualno, Pavlova teologija počiva na starozavjetnim temeljima. Iako nema eksplicitnog citiranja, prepoznatljiva je upora-

²² Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 174. On ističe da, iako ovo odsustvo govora o grijehu može čuditi kad se uzme u obzir da izvedenice iz korijena ἀμαρτ- dolaze kod Pavla osamdeset i osam puta, činjenica je da se većina njih pojavljuje u Poslanici Rimljanima (šezdesetak puta) tako da 1 Sol u tom smislu ne predstavlja drastičan izuzetak.

²³ Usp. *Isto*, 174.

²⁴ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 127.

²⁵ Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 177.

²⁶ Usp. *Isto*, 178.

²⁷ Usp. Raymond E. BROWN, *An Introduction to the New Testament*, New York – London – Toronto, 1997, 459. I. Howard MARSHALL, *Election and Calling to Salvation in 1 and 2 Thessalonians*, 260, Pavlov stav prema Solunjanima shvaća kao izraz njegove brige da ne otpadnu od vjere i kao želju da izide u susret njihovoj nesigurnosti uzrokovanoj vanjskim pritiscima.

ba termina i frazeologije koja potječe iz Staroga zavjeta.²⁸ To smo već istaknuli u slučaju teologije izabranja, a vidjet ćemo da se pojam morala nasljedovanja, svetosti, konkretni poticaji iz područja seksualnog morala također temelje na starozavjetnoj baštini. Poticaji koje upućuje Solunjanima orijentirani su uglavnom na Boga, a krštenje i euharistija uopće se ne spominju.²⁹

2. Prva poslanica Solunjanima – parenetsko pismo

S obzirom na književnu vrstu, Prvu poslanicu Solunjanima autori različito tretiraju. Prema Karlu Donfriedu njezina je svrha utješiti Solunjane, pritisnute progonima.³⁰ Polazeći od retoričke analize, Georg Kennedy zaključuje da se radi o deliberativnom, a Robert Jewett o epideiktičkom tipu govora.³¹

Abraham Malherbe zastupa mišljenje koje, s više ili manje slaganja, prihvaća i velik broj modernih egzegeta, da je Prva poslanica Solunjanima pismo parenetske naravi, u suglasju s tradicijom grčko-rimske moralne filozofije i epistolografije.³² Po njemu, ona manifestira odlike dvaju parenetskih stilova koji su postojali u tadašnjoj moralnoj filozofiji: moralne poticaje, koji se nalaze u 1 Sol 4 – 5, i antitetički stil, prisutan u poglavljima 1 – 3.

No, svijet moralne teorije i prakse u grčko-rimskom periodu bio je veoma kompleksan pa je potrebno jasno razlikovati pojedine njegove nivoe sačuvane u spisima iz tog perioda. Pavlove poslanice općenito, a stoga i Prva poslanica Solunjanima, ne bi se u formalnom smislu mogle svrstati uz bok parenezi ondašnje moralne filozofije. Naime, treba razlikovati antičku epistolografsku teoriju pisanja pisama od književne tradicije pisanja pisama koju su razvijali filozofi. Dok se Pavlove poslanice u formalnom pogledu približavaju epistolografskoj tradiciji privatnih pisama, koja su se odlikovala određenom struk-

²⁸ Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 178.

²⁹ Usp. Edgar M. KRENTZ, *First and Second Epistle to the Thessalonians*, 516–517.

³⁰ Usp. Karl P. DONFRIED, *The Theology of 1 Thessalonians as a Reflection of its Purpose*, u: Maurya P. HORGAN – Paul J. KOBELSKI (ur.), *To Touch the Text: Biblical and Related Studies in Honor of Joseph A. Fitzmyer, S.J.*, New York, 1989., 243–260. Suprotno mišljenje iznosi Juan CHAPA, *Is First Thessalonians a Letter of Consolation?*, u: *New Testament Studies*, 40 (1994.) 1, 150–160, argumentirajući da postojanje određenih momenata gdje Pavao zaista tješi primatelje svog pisma ne znači da je ono u cijelosti namijenjeno toj svrsi.

³¹ Usp. Georg A. KENNEDY, *New Testament Interpretation through Rhetorical Criticism*, Chapel Hill – London, 1984., 1422; Robert JEWETT, *The Thessalonian Correspondence: Pauline Rhetoric and Millenarian Piety*, Philadelphia, 1986., 71–78.

³² Usp. Abraham J. MALHERBE, *Exhortation in First Thessalonians*, u: *Novum Testamentum*, 25 (1983.) 3, 238–256; Abraham J. MALHERBE, *Paul and the Thessalonians: The Philosphic Tradition of Pastoral Care*, Mifflintown, 1987.

turom (početak, tijelo i zaključak pisma), formalnim obilježjima prijelaza iz jedne sekcije pisma u drugu te stereotipiziranim jezikom, književna tradicija pisanja pisama koju su razvijali filozofi ne poznaje ove formalne zakonitosti.³³ Osim toga, pisma nastala u okviru filozofske tradicije ili su deskriptivna, tj. filozofska u užem smislu riječi, ili su posvećena moralnim temama, ali nikada pismo ne sadrže kombinaciju obiju komponenata, što je redovit slučaj u Pavlovim poslanicama.³⁴

Stoga je, upozorava Davis E. Aune, potrebno razlikovati epistolarnu pararezu, koja odlikuje zaključne sekcije nekih od novozavjetnih poslanica, i pararetski stil kojim autor prožima cjelinu Poslanice, kao što je to slučaj upravo u Prvoj poslanici Solunjanima, i daje joj moralno-poticajni karakter.³⁵ Glavni retorički naglasci u *preskriptu* i *proemiju* Poslanice upravo to potvrđuju.

S obzirom na Pavlov običaj da već u prvim redcima poslanice – bilo pri predstavljanju pošiljatelja bilo pri oslovljavanju primatelja – dodavanjem nekog pojma najavi glavne motive pisanja, možemo reći da *praescriptum* (1,1) zbog svoje konvencionalnosti i suzdržanosti ne naznačava prisutnost tako teških problema kakvi su uzrokovali pisanje drugih poslanica.³⁶ Pomoću retoričke figure *praeteritio* Pavao u 1,8 izražava bit onoga što se događa u solunskoj Crkvi: odvratanje od idola i iščekivanje parusije te eshatološkog suda. On iskazuje veliko priznanje vjeri i djelovanju Solunjana što poentira u 1,9-10, na način sumarija.³⁷ Time je naznačen glavni Pavlov cilj – pripremanje Solunjana za paru-

³³ Usp. John L. WHITE, *The Form and Function of the Body of the Greek Letter: A Study of the Letter-Body in the Non-Literary Papyri and in Paul the Apostle*, Missoula, 1972., 153–154.

³⁴ Usp. Andrew PITTS, *Philosophical and Epistolary Contexts for Pauline Paraenesis*, u: Stanley E. PORTER – Sean A. ADAMS (ur.), *Paul and the Ancient Letter Form*, Brill – Leiden, 2009., 269–306; Andrew PITTS, *Moral Philosophy and Greek Letters*, u: [http://www.macdiv.ca/coned/documents/Pitts--MoralPhilosophy and GreekLetters.pdf](http://www.macdiv.ca/coned/documents/Pitts--MoralPhilosophy%20and%20GreekLetters.pdf), 1–26, ovdje 16 (21. IV. 2011.).

³⁵ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 19; Frank J. Matera, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 125–126.

³⁶ Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 174; Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, Waco, 2006., 358, smatra, i kao potkrepu navodi mišljenje: Gerhard FRIEDRICH, *Lohmeyers These über das paulinische Briefpräskript kritisch beleuchtet*, u: *Theologische Literaturzeitung*, 81 (1956.), 343–346, ovdje 346, da Pavao u vrijeme pisanja 1 Sol još nije dovoljno ovladao epistolografskim i retoričkim tehnikama tako da je ovdje bio još u početcima pa je *praescript* ostao relativno skroman. Ovakvo tumačenje je nedovoljno zasvjedočeno ozbiljnim argumentima, dok, vidjet ćemo kasnije kad budemo govorili o Pavlovu etosu, on je itekako poznavao literaturu i probleme svoga vremena (usp. 2,3-6).

³⁷ Edgar M. KRENTZ, *First and Second Epistle to the Thessalonians*, 516, Pavlov govor u 1,9-10 smatra najstarijim sumarijem njegova misionarskog djelovanja među kršćanima poganskog podrijetla.

siju – a ta priprema podrazumijeva njihovo posvećenje (usp. 2,12; 3,13; 4 – 5).³⁸ Za razliku od klasičnog, koji uz zahvalu i sjećanje sadržava želje za zdravljem te izraz radosti, Pavlov *proemij* (1,2-10) u prvi plan stavlja postojanost i plodnost vjere Solunjana i time naznačava da ih treba smatrati vrednijima od običnog zdravlja i obične ljudske radosti – tako Solunjanima daje osnovne smjernice svojega moralnog nauka u ovoj poslanici.

Navedeni elementi govore u prilog relativno opuštenom i mirnom raspoloženju u kojem Pavao piše ovu poslanicu.

3. Moral nasljedovanja

Pavao očekuje od Solunjana da ga nasljeđuju, štoviše kaže im da su postali μιμηταὶ ἡμῶν... καὶ τοῦ κυρίου, »nasljedovatelji naši i Gospodinovi« (1,6). Neupućenom čitatelju to može zvučati u najmanju ruku neobično, ako ne i nespojivo s identitetom Apostola jer on treba promovirati evanđelje, a ne sebe. Stoga ćemo ovdje detaljnije razmotriti prvo ono što o moralu nasljedovanja nalazimo u 1 Sol, a potom ćemo ovu tematiku pokušati produbiti koristeći se širim kontekstom Pavlove teologije i misaonih strujanja u kojima je živio i djelovao.

3.1. Pavao – primjer i uzor nasljedovanja u 1 Sol

U 2,1-12 Pavao na autobiografski način pobliže opisuje okolnosti svojega dolaska i djelovanja među Solunjanima. U prošlosti su tumači bili skloniji ovaj tekst smatrati njegovom apologijom (napose 2,3-12) u kojoj daje naslutiti da mu je netko nastojao pripisati egoistične motive tijekom misionarskog rada i oduzeti mu ugled u zajednici; oštar napad na Židove kao neprijatelje vjere (2,14-16) indicirao bi da takve objede dolaze s te strane.³⁹ No, nakon što su u raspravama iznesena različita stajališta, od toga da Pavao ovdje iznosi svoju osobnu ispovijest,⁴⁰ da se radi o ideologiji božanskog čovjeka (*the divine man ideology*),⁴¹ da je posrijedi istovremeno i apologetski i parenetski govor,⁴² u novije se vrijeme ustalilo mišljenje da se ovdje ipak ne radi o apologiji,⁴³ nego

³⁸ Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, 362.

³⁹ Usp. Alfred WIKENHAUSER – Josef SCHMID, *Einleitung in das Neue Testament*, 447.

⁴⁰ Usp. Raymond F. COLLINS, *Studies on the First Letter to the Thessalonians*, 184–185.

⁴¹ Usp. Robert JEWETT, *The Thessalonian Correspondence: Pauline Rhetoric and Millenarian Piety*, 149–150.

⁴² Usp. John GILLMAN, Paul's Εἰσοδοῦς: The Proclaimed and the Proclaimer (1 Thes 2,8), u: Raymond F. COLLINS (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, 62–70.

⁴³ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 190.

isključivo o parenetski usmjerenom tekstu koji ima za svrhu pred Solunjane staviti određen model ponašanja.

Naime, kako se kršćanstvo širilo prvenstveno usmenim navještajem, tj. govorima, nastup kršćanskih propovjednika neizbježno je bio uspoređivan s pojavom i djelovanjem sofista. Potonjima je od najveće važnosti bio ή εἰσοδος, *ulazak*, tj. prvi nastup u pojedinom mjestu jer se tijekom njega izlagao program naučavanja i nastojalo se pridobiti što veći broj učenika od kojih će se izdržavati tijekom boravka u dotičnom gradu.⁴⁴ U Pavlovo vrijeme sofisti su dobrim dijelom bili ozloglašeni zbog nemorala koji se očitovao u činjenici da nisu ni sami živjeli vrline što su ih naučavali, a zbog svojih retoričkih vještina zavodili su auditorij koji je uživao u njihovim nastupima.⁴⁵

U 2,1-12 Pavao prvo opisuje svoje negativno iskustvo prigodom navještaja u Filipima kada su apostoli bili pogrđeni i, unatoč tome, prosljedili su prema Solunu da ovdje donesu evanđelje (2,1-2), potom nastavlja dvostrukim anetičkim usporedbama u 2,2-4 i 2,5-8, pri čemu povećanje broja elemenata služi kao retorički *augmentatio*,⁴⁶ da bi na koncu iznio svoj stav prema Solunjanima podsjećajući na rad i napor misionara da ne bi domaćinima predstavljali opterećenje u financijskom smislu (2,9) i iznio zaključne tvrdnje koje Solunjani ne moraju provjeravati jer su dio njihova iskustva.

Istraživači su uočili da se ovaj autobiografski opis djelovanja među Solunjanima podudara s uporabom pojedinih termina kod Diona Krizostoma pomoću kojih on u svojim govorima kritizira spomenute sofiste (επαρρησιασάμεθα, ή ἀκαθαρσία, ό δόλος, ή κολακεία).⁴⁷ Stoga bi Pavlov autobiografski izričaj trebalo shvatiti kao izlaganje njegova etosa, čime je govornik u grčko-rimskoj retorici auditoriju predstavljao svoj moralni lik i ponašanje, kako bi mu pružio svoje osobne referencije i zajamčio kredibilitet.⁴⁸

⁴⁴ O prvim nastupima retora prigodom kojih su nastojali ostaviti što bolji utisak i zbog toga su uspijevali otvoriti retorsku školu i tako osigurati egzistenciju, zaposliti se u sudskim parnicama ili kao članovi gradskih izaslanstava, vidi u: Bruce W. WINTER, *The Entries and Ethics of Orators and Paul (1 Thessalonians 2:1-12)*, u: *Tyndale Bulletin*, 44 (1993.) 1, 55–74, ovdje 55–60.

⁴⁵ Usp. Isto, 63.

⁴⁶ Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, 364.

⁴⁷ Usp. Edgar M. KRENTZ, *First and Second Epistle to the Thessalonians*, 516; Abraham J. MALHERBE, *The Letters to the Thessalonians: A New Translation with Introduction and Commentary*, New York, 2000., 154; Charles A. GIESCHEN, *Christian Identity in Pagan Thessalonica: The Imitation of Paul's Cruciform Life*, u: *Concordia Theological Quarterly*, 72 (2008.) 1, 3–18, ovdje 8–9.

⁴⁸ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 190. On se poziva na Aristotelovu *Retoriku*, 14–15a te na Ciceronovu *Retoriku Heremiusu*, 1,48–51.

Elementi upotrijebljeni tijekom izlaganja govornikovog etosa obično pripremaju teren za kasnije retoričke manevre i stoga su smatrani jednim od sredstava uvjeravanja koji će imati ulogu tijekom impostiranja *argumentatio*.⁴⁹ Tako će i Pavao vrijednosti koje je evocirao u ovoj autobiografskoj sekciji kasnije tijekom Poslanice staviti pred Solunjane kao sržni dio poticaja za njihovo moralno vladanje. Njegova ustrajnost u propovijedanju evanđelja, unatoč protivljenjima i progonima, vrijednost je koju žive i Solunjani (2,14-16), ali u kojoj ih smatra potrebnim dodatno učvrstiti (3,2-5).⁵⁰ I moralni poticaji u 4,1 – 5,22 temelje se na Pavlovu govoru u 1,2 – 3,13.⁵¹ Tako će pozivati Solunjane da *mirno žive i rade svojim rukama* (4,11), što je posebice važno u okolnostima zbunjenosti uslijed krivo interpretiranog eshatološkog iščekivanja zbog kojeg su neki zapostavljali svagdašnje dužnosti. Na besprijekornost koju je istaknuo kao svoju odliku (u 2,10 kao prilog ἀμέμπτως), kasnije potiče i Solunjane (u 3,13 kao ἄμειπτος; u 5,23 ponovno pomoću priloga ἀμέμπτως); kao što je sam poticao i sokolio (u 2,12: παραμυθέομαι), tako i oni trebaju poticati i sokoliti jedni druge (u 5,14 također isti glagol).⁵²

3.2. Utemeljenje i unutarnji smisao morala nasljedovanja

Moral nasljedovanja općenito, a onda i njegova pojava u Prvoj poslanici Solunjanima, relativno je poznata i izučavana tema.⁵³ Stoga ćemo ovdje u prvi plan izvući neka od općih mjesta oko kojih u literaturi postoji široki konsenzus.

Grčko-rimski svijet je stavljao značajan naglasak na odgajanje, tj. pedagogiju te na ulogu primjera i njegova nasljedovanja. Bilo je uobičajeno smatrati da se moralna pouka najbolje vrši predočavanjem nekog primjera i stoga je njegovo nasljedovanje prožimalo čitav proces odgoja, od početka do kraja.⁵⁴ Danas se raspravlja o tome je li Pavao svoju primjenu tog principa preuzeo iz helenističke filozofije, napose iz Senekinih spisa, ili je njegov slikovit način

⁴⁹ Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, 363,378.

⁵⁰ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 128–129.

⁵¹ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 206.

⁵² Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 128–129.

⁵³ Ovdje navodimo samo neke od naslova posvećenih ovoj tematici: Willis Peter de BOER, *The Imitation of Paul: An Exegetical Study*, Kampen, 1962.; Mary Ann GETTY, *The Imitation of Paul in the Letter to the Thessalonians*, u: Raymond F. COLLINS (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, 277–283, Elizabeth CASTELLI, *Imitating Paul: A Discourse of Power*, Louisville, 1991.; Charles A. GIESCHEN, *Christian Identity in Pagan Thessalonica: The Imitation of Paul's Cruciform Life*, 3–18.

⁵⁴ Usp. Luke T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament. An Interpretation*, London, 1986., 262.

preočavanja vlastitog primjera sličniji pedagoškim tehnikama koje su primjenjivali pedagozi u helenističkim školama.⁵⁵

Osim grčko-rimske pedagoške tradicije, Pavao je uzor za prakticiranje morala nasljedovanja imao i u svojoj židovskoj tradiciji. O tome svjedoči kako postegzilaska literatura, tako i ona s početka nove ere, npr. Filon Aleksandrijski, Pavlov suvremenik.⁵⁶ Ta će tradicija živjeti i u kasnijem rabinskom židovstvu gdje će *rabbi* u očima svojih učenika biti smatran uosobljenjem Zakona, svojevrsna živa *Torah* koju učenik mora asimilirati da bi je kasnije, kada i sam postane učiteljem, mogao vjerno reproducirati.⁵⁷

Stoga nije neobično da Pavao u svojim poslanicama manifestira široko shvaćanje onoga što bi trebalo biti predmet nasljedovanja – on se ne zaustavlja samo na osobnom moralu i misionarskom liku⁵⁸ nego ide dalje pa će Korinćanima predlagati da nasljeđuju njegovu poniznost, odricanje sebe i sebedarje zbog spasenja drugih (1 Kor 4,9-17).⁵⁹ To su, gledano u biti, odlike života koji se po krštenju suobličuje Kristovu križu – njega Pavao prima od Krista, kojega potom predlaže Korinćanima za nasljedovanje jer i oni su po krštenju srasli s Kristom (usp. Rim 6,5).⁶⁰

Ako uzmemo u obzir da u ono vrijeme u novoosnovanim zajednicama nije bilo drugog izvora spoznaje o kršćanskom životu osim onoga što su sa sobom donijeli misionari (nepostojanje tradicije, literature, kolektivnog pamćenja kroz više generacija), a napose dramatične okolnosti za vrijeme progona (usp. 1 Sol 2,14-16), tzv. *moral nasljedovanja* nameće se kao temeljni eklezijalni princip, tj. princip omogućavanja formacije u vjeri i njezina sazrijevanja na osobnom i zajedničkom planu. Time Pavao uspijeva uspostaviti krug koji počinje s Gospodinom koji je trpio, njega nasljeđuje Pavao koji također trpi, a njegovi su nasljedovatelji pripadnici crkvenih zajednica u kojima se na taj način, unatoč progonima, očituje život Isusov (usp. 2 Kor 4,7-12).⁶¹ Moralni život

⁵⁵ Abraham J. MALHERBE, *Exhortation in First Thessalonians*, 290, zalaže se za prvu mogućnost dok Andrew PITTS, *Philosophical and Epistolary Contexts for Pauline Paraenesis*, 269–306, zastupa drugu upravo zbog slikovitosti koja Pavlovu parenezu čini sličnom onoj u širokoj epistolarnoj praksi toga vremena.

⁵⁶ Usp. Charles A. GIESCHEN, *Christian Identity in Pagan Thessalonica: The Imitation of Paul's Cruciform Life*, 9.

⁵⁷ Usp. Jacob NEUSNER, *The Phenomenon of the Rabbi in Late Antiquity, II: The Ritual of »Being a Rabbi« in Late Sassanian Babylonia*, u: *Numen*, 17 (1970.) 1, 1–18, ovdje 13.

⁵⁸ Usp. Charles A. GIESCHEN, *Christian Identity in Pagan Thessalonica: The Imitation of Paul's Cruciform Life*, 11.

⁵⁹ Usp. Willis Peter de BOER, *The Imitation of Paul: An Exegetical Study*, 207.

⁶⁰ Usp. Charles A. GIESCHEN, *Christian Identity in Pagan Thessalonica: The Imitation of Paul's Cruciform Life*, 11.

⁶¹ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 127.

Solunjana stoga je manifestacija Božjeg života koji kreće od Boga preko Pavla ka solunskoj Crkvi i od njih dalje po svoj Makedoniji i Ahaji.

4. Sadržaj moralnog života Solunjana

Unatoč ujednačeno srdačnom tonu koji prevladava u 1,1 – 3,13, gdje Pavao ne upućuje ni jednu zamjerku a ni prijekor Solunjanima, ipak kod njih zamjećuje određene *manjkavosti vjere* koje pri sljedećem susretu s njima želi *nadoknaditi* (3,10). Prvi dio Poslanice u 3,11-13 završava molitvom za solunsku Crkvu i tako se najavljuju moralni poticaji koji će uslijediti u njezinu drugom dijelu, tj. u 4,1 – 5,19.⁶² Stoga moralni nauk koji slijedi u drugom dijelu Poslanice u određenom smislu smijemo shvatiti kao Pavlov pokušaj nadoknaditi *manjkavosti vjere* koje očituju Solunjani. Kako smo već ranije ustvrdili, osnovicu onoga što je istaknuo kao kvalitetu svoga ponašanja u 2,1-12 on stavlja pred njih kao moralni smjerokaz (3,12-13).⁶³ Uza sve to, Pavao će ipak napomenuti da se ovdje ne radi o novim sadržajima, nego o nečemu što je već predao vjernicima solunske Crkve prigodom misionarskog boravka kod njih (4,1-2). Moralne implikacije koje proizlaze iz vjere Pavao ovdje iznosi na način uobičajen i u drugim poslanicama: zbog toga što su *sinovi svjetla* (indikativ), Solunjani su pozvani (imperativ) živjeti životom kršćanskih kreposti (5,5-8).⁶⁴

S obzirom na to da su pozivi na miran život, bavljenje svojim poslom, monogamiju i seksualnu čistoću, bratoljublje, tješnje i bodrenje drugih pred strahom od smrti predstavljali opća mjesta u filozofskim govorima i pismima Pavlova vremena,⁶⁵ vrijedno je pogledati izbliza njegove preporuke i poticaje u 1 Sol 4 – 5 kako bismo uočili specifičnosti moralnog nauka u ovoj poslanici. Sada ćemo ukratko predstaviti glavne moralne naglaske koji dominiraju parenetskim dijelom Poslanice (4,1 – 5,19).

4.1. Formulaični početak parenetskog dijela Poslanice

Istraživanje je pokazalo da rečenice koje počinju s *ἐρωτάω* ili s *παρακαλέω* u stvari predstavljaju utvrđenu poslaničnu formulu koju se može susresti kako u privatnim tako i u službenim pismima antike. Rečenice u kojima se ta for-

⁶² Usp. *Isto*, 129.

⁶³ Usp. Bruce W. WINTER, *The Entries and Ethics of Orators and Paul* (1 Thessalonians 2:1-12), 71.

⁶⁴ Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 178.

⁶⁵ Usp. Wayne A. MEEKS, *The Moral World of First Christians*, London, 1986., 127.

mula pojavljuje poprimaju tranzicijsku funkciju i naznačuju promjenu teme u smislu da uvode prijateljsku, osobnu dimenziju pisma u čijem okrilju pisac primatelju počinje iznositi parenetski dio svoje poruke (usp. 2 Sol 2,1; 1 Kor 1,10; Rim 12,1; Flm 8 – 10).⁶⁶

Prvi objekt glagola ἐρωτάω ili παρακαλέω u 1 Sol 4,1 jest podsjećanje na ono što su Solunjani već primili od kršćanskih misionara. Sadržaj onoga što su Solunjani već primili Pavao sažima riječima *kako treba da živite da biste ugodili Bogu* (4,1). Nakon što je u 2,1-12 autobiografski prikazao svoj život kao nastojanje da ugoditi Bogu, a ne ljudima (2,4), sada u 4,1 poziva Solunjane da i oni ugone Bogu. Naglašavajući da nije *tražio slavu od ljudi* (2,6), Pavao im je već uputio snažan teocentrički impuls direktno suprotan uvriježenim društvenim običajima u skladu s kojima su i Solunjani sve donedavno gajili ljubav za čašću (*philothymia*), očekujući priznanje od ljudi.⁶⁷

4.2. Seksualni moral

Katalozi vrlina i mana bili su uobičajeni u ranokršćanskoj literaturi. U 4,3-7 nailazimo na prošireni, tj. naglašeno diskurzivniji oblik kataloga koji sadrži četiri mane, tj. grijeha, a koje su prisutne i u klasičnom katalogu u Kol 3,5.⁶⁸

Progovarajući o seksualnom moralu, Pavao radije izabire progovoriti prije svega o manama/grijesima negoli ga izlagati s pozitivnog aspekta. Razlog je tome najvjerojatnije kratak period koji je protekao od udijeljene im pouke tijekom njegova boravka u Solunu s jedne, te s druge strane urgentnost situacije koja je zahtijevala ukazati na negativne pojave koje su i dalje obilježavale život Solunjana i o kojima je Pavla po svom povratku izvijestio Timotej (3,1-10). No, i ovdje Pavao pojedine aspekte seksualnog morala želi promatrati u svjetlu Božjeg poziva na svetost jer Solunjani su od Boga pozvani na svetost, na poznavanje Boga i čeka ih njegov sud (4,3; usp. 1,4,10; 2,12; 4,17; 5,9,23-24).

No, posvećenje Solunjana nije samo Božji projekt. On u njih udahnjuje svoga Duha (4,8; usp. 5,23-24) i oni ga mogu prihvatiti ako žele živjeti one vrijednosti na koje ih Bog zove, a na više se mjesta u 1 Sol spominje pozitivan

⁶⁶ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 188.

⁶⁷ Usp. Wayne A. MEEKS, *The Moral World of First Christians*, 127-128. On navodi da je *philothymia*, kao *ljubav za čašću*, tj. težnja za postizanjem časti i ugleda, bila vjerojatno najvažnija sankcija na području javnog morala.

⁶⁸ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 194. On, s obzirom na sintaktičku organizaciju, kataloge dijeli na a) polisindetičke, koji su povezani veznici »i«, »ni«, »niti« (usp. 1 Pt 2,1; 1 Kor 6,9-10), b) asindetičke, kod kojih nema nikakvih veznika koji bi povezivali pojedine elemente (usp. 2 Kor 12,21; Rim 1,29-30; Gal 5,19-23; c) proširene, koji posebice razvijaju neki ili sve elemente kataloga (usp. 195).

odgovor Bogu kao nešto što je u moći Solunjana i što oni mogu ostvariti ako žele (2,11-12; 3,8.12; 4,8; 5,4-6.8-11). Na taj način Pavao svetost predstavlja kao plod Božjeg izabranja i djelovanja te istovremeno i kao zadatak vjernika koji on ostvaruje određenom kvalitetom življenja.⁶⁹

Udio kojim vjernik sudjeluje u svom posvećenju Pavao izražava glagolom περιπατεῖν, *hoditi* (4,1; usp. 2,12),⁷⁰ i njega ovdje ne oslikava specifičnim ponašanjem na seksualnom području. Budući da posvećenje Bogu isključuje posvećenost, tj. robovanje grijehu, prva konkretna preporuka koju Solunjani dobivaju jest ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, »da se uzdržavate od bludnosti« (4,3). Kao prvi izrijekom spomenuti grijeh Solunjana, Pavao prvo navodi termin ἡ πορνεία. Ovaj termin etimološki se u prvom redu odnosio na prostituciju – u Solunu bi se mogao odnositi i na sakralnu prostituciju u sklopu kulta Kabiru⁷¹ – a potom na incest, da bi kasnije počeo obuhvaćati sve vrste grijeha na seksualnom području, što u židovskom i kršćanskom kontekstu podrazumijeva bilo kakvu seksualnu aktivnost izvan braka.⁷²

Sljedeća konkretna Pavlova preporuka izražena je riječima εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, »da svatko od vas zna svoje tijelo posjedovati u svetosti i poštovanju« (4,4-5). Najveće probleme u tumačenju ovoga retka predstavlja značenje pojma τὸ σκεῦος. Većina tumačenja se dijeli na dva moguća značenja: jedni smatraju da se pod tim terminom ovdje treba razumjeti ženu, tj. *da svatko od vas zna svoju ženu posjedovati u svetosti i poštovanju*,⁷³ dok drugi smatraju da se τὸ σκεῦος odnosi na *tijelo* svakog pojedinog vjernika.⁷⁴

⁶⁹ Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 178.

⁷⁰ Frederick F. BRUCE, *1&2 Thessalonians*, Nashville – Dallas, 1982., smatra da je Pavlova uporaba ovog glagola u etičkom smislu podudarna s drugim piscima Novoga zavjeta, ali je prisutna i kod izvanbiblijskih autora. Posebnu notu poprima ako imamo vidu poveznicu s imenicom ἡ ὁδος, kojom se u apostolsko doba označavalo kršćanstvo (usp. 1 Kor 4,17).

⁷¹ Usp. Karl P. DONFRIED, *The Theology of 1 Thessalonians as a Reflection of its Purpose*, 243–260.

⁷² Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 131. Ben WITHERINGTON, *1 and 2 Thessalonians. A Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids, 2006., 112–113, zaključuje da bi određeni član ἡ ispred πορνεία trebalo shvatiti u najširem smislu jer, kako primjećuje i Abraham J. MALHERBE, *The Letters to the Thessalonians: A New Translation with Introduction and Commentary*, 225, primjetna je tendencija prepisivača da u pojedine varijante teksta dodaju pridjev ispred člana πασης της (F, G) ili ga čak potpuno zamijene s πασης (N, 104, 265 i dr.).

⁷³ Među autore koji zastupaju ovo tumačenje pripadaju Raymond F. COLLINS, »This is the Will of God: Your Sanctification« (1 Thess 4:3), 311–314; Abraham J. MALHERBE, *Paul and the Popular Philosophers*, Minneapolis, 1989., 226–228; Ben WITHERINGTON, *1 and 2 Thessalonians. A Socio-Rhetorical Commentary*, 116.

⁷⁴ Autori koji zastupaju ovo mišljenje dobrim su dijelom skloni smatrati da je Pavao pod terminom τὸ σκεῦος mislio konkretno na muški spolni organ. Usp. Torleif ELGVIN,

Koje god tumačenje uzeli za ispravno, svakako proizlazi da u redcima 4,3-6 Pavao zapravo zagovara ekskluzivnu monogamiju – da svatko posjeduje samo svoju ženu i ne ugrožava tuđe brakove, ali da se pritom prema svojoj ženi odnosi časno i s poštovanjem a ne samo kao prema seksualnom objektu. On inzistira na tome da se članovi solunske Crkve trebaju razlikovati od pogana i stoga ne dati se voditi seksualnom željom ni u izboru bračnog druga ni u određivanju kasnijeg odnosa prema njemu. Iako je grčko-rimski mentalitet poznao zahtjev časnog ophođenja prema životnoj družici, ovaj zahtjev svetosti u življenju bračne ljubavi predstavlja novinu za onaj dio solunske Crkve koji nije bio u doticaju sa židovstvom.⁷⁵

Pozivajući Solunjane na samokontrolu i obuzdavanje vlastite seksualnosti kako bi se razlikovali od poganske neobuzdanosti i permisivnosti, Pavao očituje židovsko naslijeđe koje sada postaje dijelom formativne kršćanske pouke.⁷⁶ Stoga zove svoje vjernike da, oživotvorujući visoke moralne standarde na seksualnom području, pokažu kako *poznaju Boga* i svoju stvorenost na njegovu sliku te da u skladu s time žive dostojanstveno svoj brak, za razliku od pogana u njihovu okruženju koji takvo *poznavanje Boga* nisu imali (4,5).⁷⁷

Interesantan moment predstavlja povezivanje seksualnog morala s *varanjem svoga brata* (4,6). I u ovom, naglašeno diskurzivnom katalogu mana/grijeha u 4,3-7, uočljiva je karakteristika koju manifestiraju u pravilu svi kršćanski katalozi mana/grijeha, a to je inzistiranje na njihovoj socijalnoj dimenziji. Ova je nijansa, koju Pavao baštini iz židovske moralne baštine, u znatnom raskoraku s helenističkim moralnim učenjima koja su naglašavala osobni aspekt pojedinih mana.⁷⁸ Dakako, Pavao ne zapostavlja osobno usavršavanje – naprotiv (usp. 5,23) – smješta ga u novu perspektivu: Solunjanima, koji su navikli razmišljati u kategorijama osobnog usavršavanja, usmjerava pogled na socijalni

»To Master His Own Vessel«: 1 Thess 4:4 in Light of New Qumran Evidence, u: *New Testament Studies*, 43 (1997) 4, 604–619; Jay E. SMITH, 1 Thessalonians 4:4: Breaking the Impasse, u: *Bulletin for Biblical Research*, 11 (2001.) 1, 65–105; J. Whitton, A Neglected Meaning for σεῖδος in 1 Thessalonians 4:4, u: *New Testament Studies*, 28 (1982.) 1, 142–143.

⁷⁵ Usp. Ben WITHERINGTON, *1 and 2 Thessalonians. A Socio-Rhetorical Commentary*, 116–117.

⁷⁶ Usp. Bruce J. MALINA, *The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology*, Atlanta, 1981., 122–151; Lone FATUM, Brotherhood in Christ: A Gender Hermeneutical Reading of 1 Thessalonians, u: Halvor MOXNES (ur.), *Constructing Early Christian Families*, London – New York, 1997., 183–197, ovdje 190–191, specificira da se Pavlova pouka u 4,3-8 može shvatiti kao ekvivalent židovskim poticajima temeljenima na Dekalogu (Izl 20,1-17; Pnz 5,6-21) koje na ovaj način kristijanizira u svjetlu očuvanja socijalnih odnosa, kojima su akteri poglavito bili muškarci te očuvanje njihova moralnog integriteta kao glava patrijarhalne obitelji.

⁷⁷ Usp. Gordon D. FEE, *The First and Second Letters to the Thessalonians*, 150.

⁷⁸ Usp. David E. AUNE, *The New Testament in its Literary Environment*, 195.

aspekt njihova posvećenja i njegove plodove. Stoga socijalno ponašanje predstavlja jedan od važnih indikatora osobnog savršenstva i posvećenja.

4.3. Međusobna bratska/sestrinska ljubav

Temu bratske i sestrinske ljubavi Pavao izričito započinje tek u 4,9, nakon što joj je u prethodnom tijeku Poslanice pripremio teren. Započivši formulom $\pi\epsilon\rho\iota\ \delta\epsilon$,⁷⁹ Pavao se vješto koristi retoričkom figurom *praeteritio*, pomoću koje – dok Solunjanima priopćava kako *nema potrebe o tome im pisati* – zapravo udjeljuje kompliment jer hvali njihovo znanje i življenje ljubavi.⁸⁰ Termin ἡ φιλαδέλφια u grčko-rimskom svijetu onoga vremena označavao je prije svega ljubav među blizancima, tj. braćom.⁸¹ Ovaj termin kod Pavla poprima novo značenje: osobitost kršćanskog zajedništva je da ono ne počiva samo na vezama između pojedinih članova određene crkvene zajednice nego se širi i na pripadnike druge lokalne zajednice, tj. ne ograničava se samo na vjernike u solunskoj Crkvi, nego se širi po Makedoniji i Ahaji pa čak i Judeji (usp. 1,7-8; 2,4).

Ovako shvaćeno bratoljublje svoj korijen ima u sjedinjenju pojedinog vjernika s Kristom u njegovu umiranju – Kristovo umiranje nije bio događaj ograničenog, privatnog karaktera, nego događaj koji stvara zajedništvo između njega i onih koji će mu se krštenjem pritijeloviti (usp. Rim 6).⁸² Stoga u sâm identitet vjernika pripada življenje zajedništva s Kristom i sa svima koji su mu pritijelovljeni. Stoga možemo reći da je φιλαδέλφια ovdje funkcionalni ekvivalent ἀγάπη, što je Pavlov uobičajeni termin za *ljubav*.⁸³

Kada su u pitanju Solunjani, ovakva promjena u poimanju *bratoljublja* i njegov prijelaz u kršćansku *ljubav* imali su za posljednicu podizanje moralne zahtjevnosti i samim tim nalagali su promjenu mentaliteta. O bratoljublju je pisao i Plutarh u svojoj raspravi *O bratskoj ljubavi*, međutim njegovi savjeti tiču

⁷⁹ Neki istraživači smatraju da je, kao i u 1 Kor, Pavao ovom formulom započeo odgovor na pitanje koje su mu Solunjani uputili po Timoteju. Usp. Gene L. GREEN, *The Letters to the Thessalonians*, Grand Rapids, 2002., 202, dok Gordon D. FEE, *The First and Second Letters to the Thessalonians*, 158–159, bilj. 8, drži kako bi bilo čudno da Solunjani nakon kratkog Apostolova odsustva osjećaju potrebu za poukom na ovako važnom području pa stoga zaključuje da ove riječi Pavao upotrebljava kako bi ih suočio s važnom temom koju želi osvjetliti iz novog kuta. Također usp. Frederick F. BRUCE, *1&2 Thessalonians*, 89.

⁸⁰ Usp. Ben WITHERINGTON, *1 and 2 Thessalonians. A Socio-Rhetorical Commentary*, 119.

⁸¹ Usp. Eckhard PLÜMACHER, φιλαδέλφια, φιλάδελφος, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, III, Stuttgart, 1982. – 1983.; engl. prijevod: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, III, Grand Rapids, 1993., 424.

⁸² Usp. Michael GORMAN, *Cruciformity: Paul's Narrative Spirituality of the Cross*, Grand Rapids, 2001., 366–367.

⁸³ Usp. Victor Paul FURNISH, *1 Thessalonians, 2 Thessalonians*, Nashville, 2007., 95.

se obveza između braće i sestara po krvi, dok Pavao u kontekstu kršćanskog govora proširuje opseg toga pojma na povezanost među svima koji su u Kristu – svi su oni djeca Božja i čine novu, veliku obitelj. Ovdje se ne traži samo proširivanje kruga ljudi s kojima kršćanin gaji bratske odnose, nego zamjenjivanje vlastite obitelji velikom zajednicom mjesne a i drugih Crkava (usp. Mt 10,35.37; Lk 14,26; Mk 3,31-35).⁸⁴ Za kršćanina svi oni koji su krštenjem preporođeni na istom životnom izvoru – Kristovu križu – predstavljaju novu zajednicu braće i sestara; između njih u vjeri struji nova životna povezanost. Ili, ako ostajemo u kategorijama teologije izabranja karakteristične za ovu poslanicu, onda Božji poziv predstavlja platformu na kojoj se pozvanici Božji resocijaliziraju u novu zajednicu – veliku kršćansku obitelj, Crkvu.⁸⁵

4.4. Važnost mirnog života i rada

Gordon D. Fee iznosi interesantnu tvrdnju da Pavao namjerno usko povezuje prethodni govor o bratoljublju s pozivom na miran život i radinost koji upućuje u 4,11-12. On smatra kako je, uslijed pojave nekih koji ne žele raditi – kao i zbog raznih socioloških utjecaja (rad nije bila univerzalna vrijednost u grčko-rimskom svijetu!) – Pavao osjećao potrebu upozoriti one koji žive na tuđi račun da barem zbog ljubavi prema braći počnu živjeti odgovorno i raditi vlastitim rukama (4,11-12). On stoga počinje s *captatio benevolentiae* hvaleći ih i pomoću *praeteritio* naglašava kako su oni upoznati s vrijednošću ljubavi – njoj su *od Boga poučeni!* – da bi im što lakše uputio riječi korekcije koje se tiču neodgovorne i nemarne manjine u solunskoj zajednici.⁸⁶

Iako na prvi pogled ovi dijelovi Pavlove poruke mogu podsjećati na respektabilno epikurejsko učenje,⁸⁷ oni su ipak integralni dio kršćanske pouke. Mirnim življenjem i radom vlastitim rukama Solunjani će pripremiti temelje za mir i slogu u zajednici, a to predstavlja konkretizaciju ljubavi o kojoj je pret-

⁸⁴ Usp. Wayne A. MEEKS, *The Moral World of First Christians*, 128. Autor napominje da je upravo ovo smanjivanje obiteljskih i rodbinskih veza nauštrb crkvenih predstavljalo okosnicu optužbi koje su dizane protiv kršćana i to bi moglo biti jedan od uzroka *nevo-lja* koje su Solunjani podnosili (2,14-16; 3,3-5).

⁸⁵ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 132.

⁸⁶ Usp. Gordon D. FEE, *The First and Second Letters to the Thessalonians*, 156–157. Kao potvrdu težine problema s onima koji pitanju rada nisu pristupali dovoljno ozbiljno, Gordon D. Fee navodi još žešći Pavlov govor na tu temu u 2 Sol 3,6-14. Slabiji vid povezanosti uočava Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, 370, koji ističe da istim glagolom παρακαλούμεν, *potičemo* (4,10) Pavao poziva i na napredovanje u ljubavi, kao i na nastojanje oko mirnog života i rada vlastitim rukama u 4,11.

⁸⁷ Usp. Raymond E. BROWN, *An Introduction to the New Testament*, 461.

hodno bilo riječi. Pozivajući na miran život, Pavao na umu nema povlačenje iz svijeta iz bilo kojeg filozofskog motiva, nego povlačenje kojim će na vanjskom području kršćani očitovati kako u potpunom predanju u Božje spasenje očekuju njegovu parusiju.⁸⁸

Unutarnju moralnu vrijednost ovakva povlačenja Pavao ističe glagolom φιλοτιμείσθαι, kojim se u tadašnjoj profanoj uporabi označavalo nastojanje dobrostojećih građana steći čast putem javnih službi. Njime poručuje vjernicima da, u kontekstu tihog i skromnog života, zavređuju za svoj život i tako sebi pribavljaju drugu vrstu časti dok iščekuju dolazak Sina Božjega (usp. 1,10).⁸⁹

4.5. Blizina parusije kao motivacija moralnog života

Kako god shvatili formulu περι δε, u 4,13, bilo kao jednostavni prijelaz ili kao pozivanje na određena pitanja koja su po Timoteju Solunjani uputili Pavlu, u svakom slučaju radi se o točki prijepora koju će on načeti u 4,13-18 i obraditi je još dublje u 5,1-11.⁹⁰ Ova prijeporna tema, za koju je očividno da je najuže vezana uz pitanje parusije, itekako je povezana s pitanjem socijalnih odnosa u solunskoj crkvenoj zajednici. Naime, više puta u Poslanici Pavao aludira na Isusovu parusiju (1,10; 2,12.16.19; 3,1-3.13; 5,2-3.23). Međutim, tekst u kojem se eksplicitno bavi ovom eshatološkom temom (4,13-18), Pavao smješta doslovno usred sekcije posvećene moralnim poticajima (4,1 – 5,19), što sigurno nije slučajno.

Nakon što je u 4,13-18 objasnio kako vjernici koji su već umrli neće biti u nepovoljnom položaju na dan parusije, Pavao u 5,1-11 potiče članove solunske Crkve da žive trezveno, životom dostojnim *djece svjetlosti i djece dana* (5,5) jer dan Gospodnji dolazi u nepoznatom času, *kao kradljivac u noći* (5,2). Time, dok umiruje njihovu zabrinutost za pokojne, koristi priliku da energiju te iste zabrinutosti Solunjana pred nastupajućom parusijom preoblikuje u pažnju prema njihovom vlastitom moralnom životu i njegovim manjkavostima (usp. 3,10). Stoga im pomoću sintagmi *djeca svjetlosti i djeca dana* posvješćuje da su sudionici eshatološke bitke i da se, kao svatko drugi tko se nađe u borbi, trebaju naoružati dovoljno moćnim oružjem: *vjerom i ljubavlju* kao *oklopom, nadom spasenja* kao *kacigom* (5,8). Činjenica da su već predodređeni za spasenje zahvaljujući Kristovoj smrti (5,9-10) jest, uz brigu za njihove drage pokojnike, moti-

⁸⁸ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 132.

⁸⁹ Usp. Victor Paul FURNISH, *1 Thessalonians, 2 Thessalonians*, 96.

⁹⁰ Usp. Hans-Josef KLAUCK, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis*, 370.

virajući faktor da se i sami uključe u eshatološku bitku u kojoj se boj bije na moralnom području jer glavna snaga vjernika temelji se na vjeri, nadi i ljubavi.

Stoga se moralni život, iz tih Pavlovihi riječi, predstavlja kao dar i zadatak. Ovaj dvostruki aspekt moralnog života najuže je povezan s Gospodinovom parusijom. Početak spasenja se već dogodio u Kristu u kojem vjernik zadobiva predodređenje za posvećenje a njegovo ispunjenje tek treba nastupiti. Iščekujući taj trenutak, vjernik treba bdjeti, živeći moralnim životom da bi se pred Bogom mogao pojaviti u bespriječnosti i savršenosti svoga srca i bića (3,13; 5,23).⁹¹ To iščekivanje snažno je obilježeno nadom po kojoj se razlikuje vjernik od nevjernika, a njezino povezivanje s ustrajnošću iščekivanja tipičan je pavlovski motiv.⁹²

4.6. Moral u funkciji izgrađivanja zajednice

Iako se čini da nije bilo znatnijih tenzija u solunskoj Crkvi jer su njihove teškoće bile eksterne prirode,⁹³ Pavao želi učvrstiti veze zajedništva u toj zajednici. Već smo istakli kako je njegova nakana unapređivati veze između solunskih vjernika kako bi sve više poprimale kvalitetu obiteljskih veza. U tom smislu Solunjane učestalo naziva *braćom* (2,1.14.17; 3,7; 4,1.6.10.13; 5,1.4.12.14.25).⁹⁴ Štoviše, dok je govorio o svom stavu ljubavi prema njima i služenju koje im je pružio (2,1-12), sebe je nazvao i *ocem* (2,11) i *majkom* (2,7). Upravo u kontekstu u kojem se pojavljuju ti izrazi, Pavao naglašava kako ih je *poticao, sokolio i zaklinjao da žive dostojno Boga koji ih pozva* (2,12). Dakle, ljubav koja služi dobru Solunjana kod Pavla svoj zadnji izraz pronalazi u poticanju, sokoljenju i zaklinjanju vjernika kako bi dostojno živjeli svoj poziv.

Analogno, nakon što im je u 4,1-11 osvijetlio što znači živjeti ljubav na području seksualnog morala i rada, u 5,11 Pavao počinje pozivati Solunjane da sami potiču jedni druge. Ponajprije ih poziva da poštuju *trud predstojnika* koji ih sada, u njegovoj odsutnosti, *opominju* (5,12). Teško je odrediti koje su sve vrste službi postojale u okviru vodstva solunske zajednice. Victor P. Furnish smatra da ih Pavao namjerno objedinjuje pod inkluzivnim terminom *truda* kako bi obuhvatio njihov cjelokupan broj, što sugerira da ih je bilo više vrsta.⁹⁵

⁹¹ Usp. Frank J. MATERA, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, 132.

⁹² Usp. I. Howard MARSHALL, *Pauline Theology in the Thessalonian Correspondence*, 177.

⁹³ Usp. John M. G. BARCLAY, *Thessalonica and Corinth: Social Contrasts in Pauline Christianity*, u: *Journal for the Study of New Testament*, 47 (1992.) 15, 49–74; Bruce W. WINTER, *The Entries and Ethics of Orators and Paul (1 Thessalonians 2:1-12)*, 55–74.

⁹⁴ Usp. Rainer RIESNER, *Paul's Early Period: Chronology, Mission Strategy, Theology*, 371–372.

⁹⁵ Usp. Victor Paul FURNISH, *1 Thessalonians, 2 Thessalonians*, 114.

Sigurno je da Pavao pod *predstojnicima* misli na patrone zajednice, tj. na one u čijim se kućama okupljala crkvena zajednica i koji su stoga za nju imali posebnu brigu.⁹⁶ Njima je već dao uzor kako trebaju vršiti svoju predstojničku ulogu (2,3-12), a sada članove Crkve poziva da poštuju njihov trud i tako stvaraju harmoničnu zajednicu.

Potom očituje kako očekuje da svi *hrabre i potiču, opominju, sokole, podržavaju* jedni druge (5,14). Umjesto da umnožava apele za slogom i međusobnom tolerancijom, on radije multiplicira pozive da tješe, potiču i uzajamno izgrađuju jedni druge (4,18; 5,11.12.14). Dakle, ne samo da svoje vjernike usmjerava mirnom suživotu u zajednici, nego od njih traži da budu aktivni čimbenici njezine izgradnje. Naime, da bi netko mogao krenuti nekoga poticati, u sebi treba imati visoku razinu moralne svijesti i motivacije za življenje moralnih vrednota. Tek kada pokuša, shvatit će da je poticanje drugih ujedno test vlastitog duhovnog i moralnog života. Tada će moći bolje vrednovati napore onih koji su sada predstojnici u zajednici i koji već sada *opominju* (usp. 5,12-13). Time Pavao svoje čitateljstvo usmjerava ispravnim kriterijima kako samovrednovanja, tako i promatranja kršćanskog života u zajednici uopće.

Kratki zaključak

Osim što pretpostavlja moralne sadržaje iznikle iz židovske tradicije te pročišćene i nijansirane u životu mlade Crkve, Pavlov moralni nauk u Prvoj poslanici Solunjanima naglasak stavlja na komunitarni aspekt morala. Za razliku od moralnih poticaja filozofa onoga vremena koji su redovito bili upućivani pojedincu za njegovu osobnu izgradnju, Pavlova pouka pretpostavlja življenje moralnih vrijednosti unutar žive zajednice i njegova poruka treba je dodatno izgrađivati i učvrstiti. Izuzetak je Poslanica Filemonu, no i ona se kasnije čitala u kontekstu zajednice.⁹⁷

Za razliku od Židova u dijaspori, koji su u svojim zajednicama nastojali očuvati svijest o svojoj nacionalnoj i religioznoj različitosti u odnosu na poganski svijet usred kojeg su živjeli, ovo što Pavao čini s pripadnicima solunske Crkve predstavlja korak naprijed: on izdvaja kršćane podrijetlom pogane iz njihove vlastite sredine, s kojom su do pred nekoliko dana bili konaturalni i u kojoj su činili većinu, da bi od njih načinio novu zajednicu koja će odsad na

⁹⁶ Usp. *Isto*, 114; Ben WITHERINGTON, *1 and 2 Thessalonians. A Socio-Rhetorical Commentary*, 160.

⁹⁷ Usp. *Isto*, 133.

socijalnoj sceni predstavljati manjinu.⁹⁸ Ovako ambiciozan cilj jasno indicira kolika je očekivanja Apostol imao od moralnih poticaja koje je udijelio Solunjanima. Iz njegova govora jasno prosijava svijest o tome da su – gledajući na strogo teološkom planu – Solunjani otkupljeni i predodređeni za slavu Božju (usp. 1,10; 5,9-10), ali i da – na praktičnom povijesnom planu – postojanje i napredak crkvene zajednice ovisi o skladnom življenju moralnih vrijednosti. Na taj se način moralno područje kršćanskog života Solunjana predstavlja kao konačan pokazatelj kvalitete njihova življenja – *žive li dostojno Boga* (2,12) ili ne. Kao što je Pavlov osobni život bio u službi navještaja i, stoga, morala nasljedovanja, tako je i moralni život Solunjana sastavni dio crkvenog navještaja jer poganima pruža svjedočanstvo otkupljenja i posvećenja.

Summary

FUNDAMENTAL ELEMENTS OF PAUL'S MORAL DOCTRINE IN THE FIRST EPISTLE TO THE THESSALONIANS

Ivica ČATIĆ

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Petra Preradovića 17, p.p. 54, HR – 31 400 Đakovo
ivicat6@gmail.com

Seeing that the First Epistle to the Thessalonians is the oldest document of the New Testament (around 50 AD) and that it offers an insight into the life and theology of the early Church in the period of about twenty years after Jesus' death, it represents a valuable source of information of Paul's moral doctrine. The relatively small number of works dealing with morality in this epistle is an indicator on the one hand for the need for detailed research and on the other, the conditions to approach this work.

This article aims at presenting the main elements of Paul's moral doctrine or rather to enlighten some aspects of his historical and cultural conditionality in order to put it into a more specific context. The article begins with the main theological features of the First Epistle to the Thessalonians. The article claims that the First, like the Second Epistle to the Thessalonians are examples of election theology which Paul sets as the foundation to present the Thessalonians with moral inspiration which then verifies dialectics between the indicative and imperative. A literary analysis of the Epistle shows that it is a letter with a paraenetic nature which differs from other styles practised in moral philosophy of the

⁹⁸ Usp. Wayne A. MEEKS, *The Moral World of First Christians*, 128.

times and represents a separate paraenetic style which exists throughout the entire Epistle. Analysing the main features of morality the last part of this article (formulated start of the paraenetic section of the Epistle, sexual morality, mutual brotherly/sisterly love, the importance of a peaceful life and work, the closeness of Parousia as a motivation for moral life and morality in the function of building the community) endeavour to deepen each topic using the wider context of Paul's theology and the thought of the times he lived and acted in. Moral motivation are in the function of building the community which Paul wishes to complete the process of re-socialisation of the Thessalonians from their social context into a new community – the Church.

Key words: First Epistle to the Thessalonians, Paul's moral doctrine, election theology, moral heritage, paraenetic writing, brotherly love, building the Church community.